

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи
В. Л. Шаран
20 вересня 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методологія філософсько-антропологічного дискурсу

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки.
Спеціальність: 033 Філософія.
Статус дисципліни: вибіркова.
Факультет: історичний.
Кафедра: філософії імені професора В.Г.Скотного.

Дані про вивчення дисципліни

Форма навчання	Курс	Семестр	Загальний обсяг дисципліни	Кількість годин						Курсова робота	Вид семестрового контролю	
				Аудиторні заняття					Самостійна робота		Залік	Екзамен
				Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття	Семінарські заняття				
Очна	1	2	5 /150	64	32	-	-	32	86	-	-	+
Заочна	2	3	5 /150	16	8	-	-	8	134	-	-	+

Робоча програма складена на основі освітньої програми та навчального плану підготовки докторів філософії.

Розробник:

В.В.Лімонченко, доктор філос. наук, професор кафедри філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного.

Схвалено на засіданні кафедри філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного.

Протокол № 4 від 29 серпня 2016р.

Завідувач кафедри В.С. Возняк

Схвалено на засіданні науково-методичної ради історичного факультету.

Протокол № 7 від 2 вересня 2016р.

Схвалено на засіданні науково-методичної ради університету.

Протокол № 8 від 20 вересня 2016 р.

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни: сумлінне, критичне, методологічно виважене розуміння специфіки філософської антропології; вироблення вміння проводити інтелектуальний пошук у сфері філософсько-антропологічного дискурсу.

Предмет: особливий характер підходів до осмислення людського буття та форм його прояву.

Завдання:

- вирізнення методологічної специфіки засад сучасних антропологічних концепцій;
- вироблення здатності до оригінальних ходів думки, евристичних ідей, дослідницьких методик та їх застосування;
- рефлексивне ставлення до наукового пошуку, розуміння негарантованості результату в процесі дослідження, чесне і стійке дотримання вимог фахової інтелектуальної роботи;
- вміння фіксувати критично-кризові точки сучасної ситуації людини та вихідні принципи й ідеї основних антропологічних концепцій, що дозволяють намітити можливості виходу з кризових ситуацій;
- здатність виявляти кризовий стан буття сучасної людини, найбільшою мірою пов'язаний з дегуманізацією та технократизмом сучасного суспільного розвитку, внаслідок чого фіксується відсутність смислу людського життя, яке філософія XX-XXI століть маркує як «смерть людини».

Заплановані результати навчання:

Аспірант повинен знати:

Поняття і категорії:

Метод і методологія, різні варіанти типології філософсько-антропологічних концепцій, етапи становлення антропологічної проблематики, проблематичність людського буття, різні варіанти використання терміну “філософська антропологія”, філософська ідея людини, теологічна ідея людини, суб'єктивність та суб'єктність, наукова ідея людини, натуралістична концепція людини, поняття справжнього і несправжнього буття, поняття опредметнення і розпредметнення, споживацтво, фундаментальні антропологічні константи як регулятивні ідеї: самототожність, самотрансценденція, цілісність, відкритість, духовність, тілесність, свобода, здатність до творчості, категорії і екзистенціали, герменевтика, розум, розсудок, відчуття, воля, свідомість і несвідоме, людська суб'єктивність як образ «Я», поняття екзистенції, смисл життя і цінності, особистість як універсум.

Аспірант повинен уміти:

а) загальна компетентність:

- проводити інтелектуальний пошук у формах наукового дослідження;
- володіти навичками евристичного науково-дослідного мислення;
- вміти планувати і організовувати процес інтелектуальної роботи (в тому числі в координації з колегами), структурувати його у часі та у послідовності задач, що мають бути вирішені для досягнення належного результату.

б) компетентність, що відповідає предмету:

- вміти аналізувати філософські тексти (першоджерела та дослідницьку літературу) з урахуванням сучасних методологічних вимог, ефекту контекстуальності та смислової неоднозначності тексту;
- вільно володіти фактичним матеріалом і вміти виявляти засади та логіку найбільш авторитетних антропологічних концепцій та бачити їх методологічний потенціал;
- здійснювати критичну аналітику джерел, розшук і залучення у разі необхідності нових текстологічних (в т.ч. архівних) матеріалів як невіддільної складової власного наукового дослідження;
- вміти викладати процес та результати дослідження у різних форматах: від тез до монографії, вільне володіння науковою лексикою та формами наукового мовлення.

Місце у структурно-логічній схемі: навчальний курс є самостійною дисципліною, що передбачена державним стандартом вищої освіти. Йому передує вивчення дисципліни «Філософія як досвід мислення».

Зміст дисципліни.

Філософська антропологія як предмет методологічної рефлексії. Типологія антропологічних концепцій у історії філософії. Методологічні ідеї філософської антропології М. Шелера, Плеснера, Гелена. Діяльність як методологічний принцип. Спілкування як методологічний принцип. Методологічні проблеми релігійних концепцій людського буття. Методологічна програма постмодерну.

Структура навчальної дисципліни.

Назва теми	Кількість годин							
	Очна форма навч.				Заочна форма навч.			
	Лекції	Лабораторні заняття	Семінарські заняття	СРС	Лекції	Лабораторні заняття	Семінарські заняття	СРС
1 семестр								
Тема 1. Філософська антропологія як предмет методологічної рефлексії.	6		6	16	2		2	20
Тема 2. Типологія антропологічних концепцій.	4		4	10				17
Тема 3. Методологічні ідеї філософської антропології М. Шелера, Плеснера, Гелена.	6		6	16			2	20
Тема 4. Діяльність як методологічний принцип.	4		4	10	2		2	20
Тема 5. Спілкування як методологічний принцип.	4		4	10	2		2	20
Тема 6. Методологічні проблеми релігійних концепцій людського буття.	6		6	16	2			20
Тема 7. Методологічна програма постмодерну	2		2	8				17
Разом за 2 семестр	32		32	86	8		8	134

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст лекційного курсу для аспірантів очної форми навчання

№	Перелік тем лекцій, їх анотації	Кількість годин
1.	Філософська антропологія як предмет методологічної рефлексії 1. Методологічна рефлексія становлення ідеї людини у європейській інтелектуальній традиції. Етапи становлення антропологічної проблематики. «Антропологічний поворот» у філософії. Проблематичність людського буття. [1; 6; 8; 9; 13; 14; 42; 50; 52; 67; 68]. 2. Методологічні засади типології ідей щодо людини у західноєвропейській думці. [1; 8; 50; 67; 68].	6

	3. Методологічний вимір філософської ідеї людини. [8; 67; 68]. 4. Методологічний вимір наукової ідеї людини. [8; 17; 30; 41]. 5. Методологічний вимір релігійної ідеї людини. [8; 17; 30; 49; 50; 67; 68].	
2.	Типологія антропологічних концепцій у історії філософії 1. Методологічні засади розрізнення класичного та некласичного типів філософії. Антропологічна наслідки коперніканського перевороту у гносеології І. Канта. [8; 13; 23; 51; 53; 72]. 2. Методологічна специфіка класичного типу філософствування. 3. Радикальна переорієнтація на одиничне існування у релігійній концепції К'єркегора. [8; 23; 31; 32; 51; 55]. Нове відкриття про людину у творчості Ф. М. Достоєвського. [62; 63; 67; 71].	4
3.	Методологічні ідеї філософської антропології М. Шелера, Плєснера, Гелєна 1. Основна спрямованість філософської антропології М. Шелера, Х. Плєснера, А. Гелєна. [8; 12; 13; 23]. 2. Методологічні новації у феноменологічній аксіології та антропології М. Шелера. [12; 13; 67; 68]. 3. Методологічні підстави та вихідні установки антропологічної концепції Х. Плєснера: особливий варіант феноменологічної герменевтики буття людини у світі. [8; 12; 13; 23]. 4. Методологічні новації антропо-біологічного вчення А. Гелєна: «людина як недостатня істота». [10].	6
4.	Діяльність як методологічний принцип 1. Методологічні засади експлікації смислу принципу діяльності у німецькій класичній філософії. [3; 13; 39; 52]. 2. Методологічний потенціал принципу діяльності: протистояння суб'єктивістського активізму та об'єктивістського субстанціалізму. [3; 39]. 3. Діяльність як особливий, специфічний прояв людської активності. Основні характеристики діяльності. Структура діяльності. [3; 39; 52].	4
5.	Спілкування як методологічний принцип 1. Історичні та культурологічні засади діалогічно-комунікативних концепцій людського буття у європейській думці ХХ століття. [8; 13; 16; 23; 39]. 2. Методологічні ідеї релігійного екзистенціалізму М. Бубера: [7; 23; 37; 39]. 2.1 філософська поема «Я і Ти»: дві форми ставлення людини до світу – Я-Ти і Я-Воно як два світи; 2.2 методологічний потенціал антропології М. Бубера; 2.3 аналітика сучасної ситуації людини: зростання світу Воно як світу відчуження та самотності; 2.4 вчення про Я: Я-індивідуальність та Я-особистість; 2.5 релігійні підстави концепції М. Бубера: Бог як вічне Ти.	4
6.	Методологічні проблеми релігійних концепцій людського буття 1. Методологічний вимір антропологізації богослов'я у ХХ столітті. Людина як основне «богословське місце». [8; 49; 65; 66].	6

7.	2. Августиніанський та томістський тип антропології: методологічні засади [8]. Концепція “інтегрального гуманізму”, обґрунтування можливості єднання християнських та гуманістичних начал в історії. [8; 40]. 3. Методологічні наслідки зміни поглядів на людину в епоху Реформації. 4. Нові акценти протестантської думки в ситуації кризи європейської цивілізації: зневіра в поступове удосконалення людини і суспільства, катастрофічні події історичного життя, знецінення ідей соціальної справедливості та культури. [2; 18; 31; 32]. 5. Методологічний потенціал православної антропології. Антропологія образу і подоби Богу. Теозис. [4; 11; 19; 20; 21; 22; 24; 28; 29; 38; 65; 66; 69; 70].	2
	Методологічна програма постмодерну 1. Постмодерн як свідчення зміни методологічної парадигми [23; 36; 72]. 2. Методологічний вимір антропологічних ідей М. Фуко [23; 35].	
Разом за 2 семестр:		32

Зміст лекційного курсу для аспірантів заочної форми навчання

№	Перелік тем лекцій, їх анотації	Кількість годин
1.	Філософська антропологія як предмет методологічної рефлексії 1. Становлення ідеї людини у європейській інтелектуальній традиції. Етапи становлення антропологічної проблематики. «Антропологічний поворот» у філософії. Проблематичність людського буття. [1; 6; 8; 9; 13; 14; 42; 50; 52; 67; 68]. 2. Типологія ідей щодо людини у західноєвропейській думці: методологічний потенціал. [1; 8; 50; 67; 68]. 3. Методологічний вимір філософської ідеї людини. [8; 67; 68]. 4. Методологічний вимір наукової ідеї людини. [8; 17; 30; 41]. 5. Методологічний вимір релігійної ідеї людини. [8; 17; 30; 49; 50; 67; 68].	2
2.	Діяльність як методологічний принцип 1. Методологічні засади експлікації смислу принципу діяльності у німецькій класичній філософії. [3; 13; 39; 52]. 2. Методологічний потенціал принципу діяльності: протистояння суб'єктивістського активізму та об'єктивістського субстанціалізму. [3; 39]. 3. Діяльність як особливий, специфічний прояв людської активності. Основні характеристики діяльності. Структура діяльності. [3; 39; 52].	2
3.	Спілкування як методологічний принцип 1. Історичні та культурологічні засади діалогічно-комунікативних концепцій людського буття у європейській думці XX століття. [8; 13; 16; 23; 39].	2

4.	2. Методологічні ідеї релігійного екзистенціалізму М. Бубера: [7; 23; 37; 39]. Методологічні проблеми релігійних концепцій людського буття 1. Методологічний вимір антропологізації богослов'я у XX столітті. Людина як основне "богословське місце". [8; 49; 65; 66]. 2. Августиніанський та томістський тип антропології: методологічні засади [8]. Концепція "інтегрального гуманізму", обґрунтування можливості єднання християнських та гуманістичних начал в історії. [8; 40]. 3. Методологічні наслідки зміни поглядів на людину в епоху Реформації. 4. Нові акценти протестантської думки в ситуації кризи європейської цивілізації: зневіра в поступове удосконалення людини і суспільства, катастрофічні події історичного життя, знецінення ідей соціальної справедливості та культури. [2; 18; 31; 32]. 5. Методологічний потенціал православної антропології. Антропологія образу і подоби Богу. Теозис. [4; 11; 19; 20; 21; 22; 24; 28; 29; 38; 65; 66; 69; 70].	2
	Разом за 2 семестр:	8

**Перелік семінарських занять
для аспірантів очної форми навчання
2 семестр**

№ з/п	Тема семінарського заняття	Кількість годин
1.	Вступ до методології філософсько-антропологічних студій [1; 6; 13; 14; 68].	6
2.	Типологія антропологічних концепцій [8; 17; 30].	4
3.	Методологічні ідеї філософської антропології М.Шелера, Х.Плеснера, А.Гелена [53; 68].	6
4.	Діяльність як методологічний принцип [3]	4
5.	Спілкування як методологічний принцип [7]	4
6.	Методологічні проблеми релігійних концепцій людського буття [32; 40; 11; 21; 24; 38].	6
7.	Методологічна програма постмодерну [23; 35].	2
	Разом за 1 семестр	32

**Перелік семінарських занять
для аспірантів заочної форми навчання
2 семестр**

№ з/п	Тема семінарського заняття	Кількість годин
1.	Вступ до методології філософсько-антропологічних студій [1; 6; 13; 14; 68].	2
2.	Методологічні ідеї філософської антропології М.Шелера, Х.Плеснера, А.Гелена [53; 68].	2
3.	Діяльність як методологічний принцип [3]	2
4.	Спілкування як методологічний принцип [7]	2
	Разом за 2 семестр	8

**Зміст самостійної (індивідуальної) роботи
для аспірантів очної форми навчання
2 семестр**

Номер тижня	Зміст самостійної (індивідуальної) роботи	Кількість годин
1-3	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до семінарського заняття «Філософська антропологія як предмет методологічної рефлексії».	16
4-5	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до семінарського заняття «Типологія антропологічних концепцій». Перегляд документального фільму «Походження людини. Еволюційні теорії».	10
6-8	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до семінарського заняття «Методологічні ідеї філософської антропології М.Шелера, Х.Плеснера, А.Гелена».	16
9-10	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до семінарського заняття «Діяльність як методологічний принцип».	10
11-12	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до семінарського заняття «Спілкування як методологічний принцип».	10
13-15	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до семінарського заняття «Методологічні проблеми релігійних концепцій людського буття».	16
16	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до семінарського заняття «Методологічна програма постмодерну».	8
Разом за семестр:		86

**Зміст самостійної (індивідуальної) роботи
для аспірантів заочної форми навчання
2 семестр**

Номер тижня	Зміст самостійної (індивідуальної) роботи	Кількість годин
1-3	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до семінарського заняття «Філософська антропологія як предмет методологічної рефлексії».	20
4-5	Опрацювання теоретичного матеріалу по темі «Типологія антропологічних концепцій». Перегляд документального фільму «Походження людини. Еволюційні теорії».	17
6-8	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до семінарського заняття «Методологічні ідеї філософської антропології М.Шелера, Х.Плеснера, А.Гелена».	20
9-10	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до семінарського заняття «Діяльність як методологічний принцип».	20
11-12	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до семінарського заняття «Спілкування як методологічний принцип».	20
13-15	Опрацювання теоретичного матеріалу по темі «Методологічні проблеми релігійних концепцій людського буття».	20
16	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до семінарського заняття «Методологічна програма постмодерну».	17
Разом за семестр:		134

5. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Основні методи навчання, які є стрижнем спілкування викладача і аспірантів під час яких відбувається передача та засвоєння знань, умінь і навичок, включають:

- словесний метод (розповідь, бесіда);
- метод проблемного викладу, завдяки якому усі присутні стають співучасниками наукового пошуку;
- пошуково-евристичний метод (організація активного пошуку рішення висунутих у навчанні або сформульованих самостійно пізнавальних завдань);
- дослідницький метод (навчальна робота безпосередньо переростає в наукове дослідження, в якому проявляється ініціатива, самостійність, творчий пошук у дослідницькій діяльності);
- дискусійний метод.

6. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Основними методами контролю є поточний, тематичний, підсумковий, зокрема:

- оцінювання знань під час семінарських занять;
- контрольні завдання;
- перевірка рівня опрацювання першоджерел;
- екзамен.

7. ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Семестрова підсумкова оцінка визначається як сума балів з усіх видів навчальної роботи.

Розподіл 100 балів між видами робіт:

Види робіт	Кількість балів
Відповіді на семінарських заняттях	40
Контрольна робота	20
Співбесіда з лектором	40
Всього балів	100

Кількість балів, що виставляється за семінарське заняття, враховує: усне опитування аспірантів; вміння відповідати на контрольні запитання та здатність знаходити варіанти творчого підходу до питань. Облік успішності за усні виступи на семінарських заняттях аспірантів групи ведеться за чотирибальною шкалою. Бали за усні відповіді обраховується за формулою: $\frac{A \cdot K}{n \cdot 5}$, де $K=40$, A – сума усіх поточних

оцінок за чотирибальною шкалою при вивченні змістового модуля, включаючи оцінки «2», n – кількість цих оцінок (не менше 3), $\frac{A}{n}$ – середня оцінка за усні виступи.

Кількість балів x заокруглюють до цілих. Якщо середня оцінка поточного контролю менша за 2.5, то $x = 0$.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

- Абушенко В. Л. Философская антропология / В. Л. Абушенко // Всемирная энциклопедия. Философия. – М. : Аст, Минск: Харвест. Современный литератор, 2001. – С. 1142–1144.
- Аверинцев С. С. Диалектическая теология / С. С. Аверинцев // Западная философия. Словарь. – М. : Политиздат, 1991. – С. 95–96.
- Батищев Г. С. Деятельностная сущность человека как философский принцип / Г. С. Батищев // Проблема человека в современной философии. – М.: Наука, 1969. – С. 73–144.
- Бердяев Н. А. О назначении человека. Опыт парадоксальной этики / Н. А. Бердяев // Бердяев Н. А. О назначении человека. – М. : Республика. – С. 54–84.
- Больнов О. Ф. Философия экзистенциализма : Философия существования / О. Ф. Больнов; [пер. с нем. С. Э. Никулин]. – СПб. : Лань, 1999. – 222 с. – (Мир философии).
- Больнов О. Философська антропология та її методичні принципи / О. Больнов // Сучасна зарубіжна філософія: течії і напрямки. Хрестоматія. – К. : Довіра, 1996. – С. 96–111.
- Бубер М. Я и Ты / М. Бубер ; [пер. с нем. Ю. С. Терентьев, Н. Файнгольд] // Бубер М. Я и Ты – М.: Высшая школа, 1993. – С. 6–71.
- Вальверде К. Философская антропология / Карлос Вальверде ; [пер. с испан. Г. Вдовина] – М. : Христианская Россия, 2000. – 411 с. – (Amateka).
- Вульф К. Антропология: История, культура, философия ; [пер. с нем. Т. Хайдарова]. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. унта, 2008. – 280 с.
- Гелен А. О систематике антропологии / А. Гелен ; [пер. с нем. А. Филиппова] // Проблема человека в западной философии. – М. : Прогресс, 1988. – С. 152–201.
- Глуценко А., диакон. Концепция “образа” и “подобия” Божия в человеке в богословской системе преп. Максима Исповедника / Диакон Андрей Глуценко // Христианская мысль. – 2004. – №1. – С.38–43.
- Головко Б. А. Філософська антропология / Б. А. Головко. – К. : ІЗІН, 1997. – 240 с.
- Губин В. Философская антропология: Учебное пособие для вузов / В. Губин, Е. Некрасова. – М. : ПЕР СЭ; СПб. : Университетская книга, 2000. – 240 с. – (Humanitas).
- Гуревич П. С. Философская антропология / П. С. Гуревич. – М. : Вестник, 1997. – 448 с.

15. Демидов А. Б. Феномены человеческого бытия / А. Б. Демидов. – Минск : ЗАО Издательский центр "Экономпресс", 1999. – 180 с.
16. Діалог subspeciesethicae. – К. : Вид ПАРАПАН, 2011. – 280 с.
17. Докинз Ричард. Бог как иллюзия / Ричард Докинз ; [пер. с англ. Н. Смелкова]. – Режим доступа: <http://ulenspiegel.od.ua/richard-dokinz-bog-kak-illuzija>
18. Дубко Е. Этическая ось культуры / Е. Дубко // Христос и культура. Избранные труды Ричарда Нибура и Райнхольда Нибура. – М. : Юрист, 1996.
19. Евдокимов П. Н. Женщина и спасение мира: О благодатных дарах мужчины и женщины / П. Н. Евдокимов ; [пер. с фр. Г. Н. Кузнецова]. – Минск : Лучи Софии, 1999. – 272 с. – (Религиозно-философская серия).
20. Евдокимов Павел. Незбагненна Божалюбов / П. Евдокимов ; [пер. з франц. С. Желдак]. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2004. – 132 с.
21. Зеньковский В. В. Принципы православной антропологии / В. В. Зеньковский // Русское зарубежье в год тысячелетия крещения Руси: Сборник. – М. : Столица, 1991. – С. 115–148.
22. Зизиулас Иоанн, митр. Бытие как общение: Очерки о личности и Церкви / И. Зизиулас ; [пер. с англ. Д. М. Гзгзян]. – М. : Свято-Филаретовский православно-христианский институт, 2006. – 280 с.
23. История философии: Запад-Россия-Восток : учеб. для вузов / Под ред. Н.В. Мотрошиловой, А.М. Руткевича. Кн.4 : Философия XX в. – М. : Греко-латинский кабинет Ю. А. Шичалина, 1999. – 446с.
24. Каллист (Уэр). По образу и подобию: тайна человеческой личности / Преосвященнейший Каллист (Уэр) // Христианская мысль. – 2004. – №1. – С.12–24.
25. Камю А. Миф о Сизифе / А. Камю ; [пер. с фр. О. И. Скуратович] // Миф о Сизифе. Бунтарь / А. Камю. – Мн. : Попурри, 2000. – С. 13–142.
26. Кассирер Э. Натуралистическое и гуманистическое обоснование философии культуры / Э. Кассирер ; [пер. с нем. С. А. Ромашко] // Избранное. Опыт о человеке. – М. : Гардарики, 1998. – С. 155–182.
27. Кассирер Э. Опыт о человеке. Введение в философию человеческой культуры / Э. Кассирер ; [пер. с англ. Ю. А. Муравьев] // Избранное. Опыт о человеке / Э. Кассирер. – М. : Гардарики, 1998. – С. 440–722.
28. Клеман О. Христианство и секуляризация / О. Клеман ; [пер. с фр. Г. Вдовина] // Русская мысль. – 2000, 3 августа. – № 4329. – http://rozamira.org/lib/names/k/kleman/christianity_and_secularization.htm
29. Клеман О. Свидетели надежды в кризисном мире / О. Клеман ; [пер. с фр. А. Костромин] [Электронный ресурс] // Православная пресс-служба. – 1992. – № 168. – Режим доступа: <http://www.tmnlib.ru:82/files/3/!!!inanalyzata/МДАшные%20конспекты/МДА/ПоИменам/Клеман%20Оливье/Свидетели%20надежды%20в%20кризисном%20мире.htm>
30. Кураев Андрей. Может ли православный быть эволюционистом? / Андрей Кураев. – Режим доступа: <http://macroevolution.narod.ru/kuraev.htm>
31. Кьеркегор С. Страх и трепет / С. Кьеркегор ; [пер. с датс. Н. В. Исаева и С. А. Исаев] // Кьеркегор С. Страх и трепет. – М. : Республика, 1993. – С. 15–112. – (Библиотека этической мысли).
32. Кьеркегор С. Трактат "Заключительное ненаучное послесловие к «Философским крохам»" / С. Кьеркегор ; [пер. с датского Н. Исаева и С. Исаев] // Вестник Европы. – 2005. – №16. – Режим доступа: [http://www.kierkegaard.newmail.ru/works/Uvidenskabelig_\(Isaev\).html](http://www.kierkegaard.newmail.ru/works/Uvidenskabelig_(Isaev).html)
33. Левинас Э. Гуманизм другого человека / Э. Левинас ; [пер. с фр. А. В. Парибко] // Время и другой. Гуманизм другого человека / Э. Левинас. – СПб. : Высшая религиозно-философская школа, 1998. – С. 120–252. – (Университетская библиотека).
34. Лекторский В. Умер ли человек? / В. Лекторский // Человек. – 2004. – №4. – С.10–16.
35. Лимонченко В. В. Антропологический дискурс в философии позднего Мишеля Фуко / В. В. Лимонченко // Філософські пошуки, Вип. XXIX. – Львів-Одеса: Cogito – Центр Європи, 2009. – С. 222–234.

36. Липовецки Ж. Эра пустоты. Очерки современного индивидуализма / Ж. Липовецки ; [пер. с фр. В. В. Кузнецов]. – СПб.: Владимир Даль, 2001. – 336 с.
37. Лифинцева Т. П. Философия диалога Мартина Бубера / Т. П. Лифинцева. – М. : ИФ РАН, 1999. – 133 с.
38. Лосский В. Н. Образ и подобие. Гл. 6 (Очерк мистического богословия Восточной церкви) / В. Н. Лосский // Боговидение. – М.: ООО Издательство АСТ, 2003. – С. 197–214. – (€ ел.вариант; режим доступу: http://www.krotov.info/libr_min/l/lossk_v/ocherk_0.html)
39. Малахов В. А. Етика спілкування: Навч. Посібник / В. А. Малахов. – К. :Либідь, 2006. – 400 с.
40. Маритен Ж. Интегральный гуманизм / Ж. Маритен ; [пер. с фр. Б. Л. Губман] // Маритен Ж. Философ в мире. – М. : Высшая школа, 1994. – С. 52–134.
41. Марков А. В. Происхождение и эволюция человека. Обзор достижений палеоантропологии, сравнительной генетики и эволюционной психологии. Доклад, прочтенный в Институте Биологии Развития РАН 19 марта 2009 г. / А. В.Марков. – Режим доступа: http://www.evolbiol.ru/markov_anthropogenes.htm
42. Марков Б. В. Философская антропология. Очерки истории и теории / Б. В. Марков. – СПб. : Лань, 1997. – 384 с.
43. Маркузе Г. Одномерный человек / Г. Маркузе ; [пер. с англ. А. А. Юдин]. – М. : АСТ: Ермак, 2003. – 331 с. – (Философия. Психология).
44. Марсель Г. Homoviator / Габріель Марсель ;[пер. з фр. В. Й. Шовкун]. – К.: Видавничий дім “КМ Akademia”, Університетське видавництво “Пульсари”, 1999. – 320 с. – (Християнські філософи).
45. Марсель Г. К трагической мудрости и за её пределы / Г. Марсель ; [пер. с фр.] // Проблема человека в западной философии. – М. : Прогресс, 1988. – С.
46. Марсель Г. Онтологическое таинство и конкретное приближение к нему / Г. Марсель ; [пер. с фр. Г. М. Тавризян] // Марсель Г. Трагическая мудрость философии. Избранные работы.– М. : Издательство гуманитарной литературы, 1995. – С. 72–106.
47. Мартин Хайдеггер – Эрнст Кассирер. Семинар ; [пер. с нем. В. Литвинский] // Фауст и Заратустра. – СПб. : Азбука, 2001. – С. 130–141.
48. Махлин В. Л. Второе сознание: Подступы к гуманитарной эпистемологии / В. Л. Махлин. – М. : Знак, 2009. – 632 с.
49. Митрополит Филарет. Богословие и антропологические концепции XX века / Митрополит Филарет // Человек. – 2002, №1. – С.118–126.
50. Моторина Л. Философская антропология: учебное пособие для вузов – М. : Высшая школа, 2003. – 256 с.
51. Мунье Э. Персонализм / Э. Мунье. – М. : Искусство, 1992. – С. 21–63.
52. Петрушенко В. Л. Філософія: Підручник. 2-е видання виправл. і доповн. / В. Л. Петрушенко. – Львів : “Магнолія 2006”, 2002. – 544 с.
53. Плеснер Х. Ступени органического и человек. Введение в философскую антропологию / Х. Плеснер ; [пер. с нем. А. Филиппов] // Проблема человека в западной философии. – М. : Прогресс, 1988. – С. 96–151.
54. Реале Д, Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. От романтизма до наших дней. – ТОО ТК "Петрополис", Санкт-Петербург, 1997. – 880 с. (€ ел.вариант; режим доступу: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Reale_ZapFil/Modern/Index.php) (€ ел. вариант)
55. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии / Ж.-П. Сартр ; [пер. с фр., примеч. В. И. Колядко]. – М. : Республика, 2000. – 639 с. – (Мыслители XX века).
56. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм / Ж.-П. Сартр ; [пер. с фр. А. Санин] // Сумерки богов. – М. : Политиздат, 1989. – (Б-ка атеист.лит.). – С. 319–344.
57. Скратон Р. Коротка історія новітньої філософії: Від Декарта до Вітгенштайна. – К.: Основи, 1998. – 331 с.

58. Современная западная философия: Словарь / Сост : Малахов В. С., Филатов В. П. – М. : Политиздат. 1991. – 414 с.
59. Табачковський В. Г. “Лабіринти свободи” у вітчизняному марксистському та постмарксистському антропологізмі / В. Г. Табачковський // Людина в цивілізації ХХІ століття: проблема свободи. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 49–70.
60. Татаркевич Вл. Історія філософії. Т.3. – Львів : Свічадо, 1999. – 568 с.
61. Франк С. Л. Апостол человечности / С. Л. Франк // Франк С. Л. Русское мировоззрение. – СПб. : Наука, 1996. – С.357–360. – (Слово о сущем).
62. Франк С. Л. Достоевский и кризис гуманизма (К 50-летию дня смерти Достоевского) // Франк С. Л. Русское мировоззрение. – СПб. : Наука, 1996. – С. 360–367. – (Слово о сущем).
63. Хайдеггер М. Европейский нигилизм / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. В. Биbihин] // Проблема человека в западной философии. – М. : Прогресс, 1988. – С. 261–313.
64. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. В. В. Биbihин] // Проблема человека в западной философии. Сборник переводов.– М. : Прогресс, 1988. – С. 314–386.
65. Хоружий С. С. Конституция личности и идентичности в перспективе опыта древних и современных практик себя // Вопросы философии. – 2007. – №1. – С.75–85.
66. Хоружий С. С. Очерки синергийной антропологии. – М. : Институт философии, теологии и истории св.Фомы, 2005. – 408 с.
67. Шелер М. Положение человека в космосе / М. Шелер ; [пер. с нем. А. Филиппов] // Проблема человека в западной философии. – М. : Прогресс, 1988. – С. 31–95.
68. Шелер М. Положення людини в космосі/ М. Шелер// Читанка з історії філософії у 6 книгах. Книга 6. Зарубіжна філософія ХХ століття. – К. : Довіра, 1993. – С. 146–152.
69. Шпидлик Фома Духовная традиция восточного христианства. Систематическое изложение / Фома Шпидлик ; [пер. с итал. Д. Сизоненко]. – М. : Паолине, 1999. – 493 с.
70. Шпидлик Фома. Русская идея. Иное виденье человека / Фома Шпидлик ; [пер. с франц. В. К. Зелинский и Н. Н. Костомарова]. – СПб.: Издательство Олега Абышко 2006. – 464 с.
71. Шраг К. О. Хайдеггер и Кассирер о Канте / К. О. Шраг ; [пер. с нем. М. И. Левина] // Жизнь и учение Канта / Э. Кассирер. – СПб. : Университетская книга, 1997. – С. 421–325. – (Книга света).
72. Эпштейн М. Н. Философия тела / М. Н. Эпштейн. Тело свободы / Г. Л. Тульчинский. – СПб. : Алетейя, 2006. – 432 с. – (Тела мысли).
73. Ямпольская А. Эммануэль Левинас. Философия и биография / А. Ямпольская. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 376 с.

Інтернет ресурси

- www.ehu-international.org/ – Центр досліджень Європейського гуманітарного університету.
- www.lib.com.ua/ – електронна бібліотека (Україна)
- [http:// www.eu.spb.ru](http://www.eu.spb.ru) – Європейський університет в Санкт-Петербурзі.
- [http:// www.rsl.ru/](http://www.rsl.ru/) – Російська державна бібліотека. Каталоги. Дисертації з 1995. Книги з 1994.
- <http://abuss.narod.ru/> – сайт з філософії історії.
- <http://alledu.eur.ru/> – Безкоштовна електронна бібліотека (монографії, дисертації, книги, статті, новини і аналітика, конспекти лекцій, реферати, підручники). Тематика: історія, філософія, психологія.
- <http://elibrary.ru/defaultx.asp> – наукова електронна бібліотека.
- <http://filosof.historic.ru/> – «Електронна бібліотека з філософії».
- <http://www.ieras.ru/> – Інститут Європи РАН.
- <http://www.rfh.ru/> – Російський гуманітарний науковий фонд.
- <http://www.ruthenia.ru/logos/> – філософсько-літературний журнал «Логос».
- <http://www.shpl.ru/> – Державна публічна історична бібліотека Росії.